

Časno srečo, večni dom — Bog podéli Jožefom! — Dve besedi mladini. Varite se pohujšanja! In veste, da póstarni bedaki so velik del še bolj spotikljivi v govorjenji, djanji in pisanji, kakor mladi. Pazite sami náse, da vas ne oplenijo dveh prvih dobrot: vere in čednosti. Ako ste teh dobrot oropani, ste oguljeni tudi dveh drugih dobrot: blagega mirú in mladostne lepote. Vse je šlo. Sreča vaša je v črnem grobu. Mladina, čuj, móli! Vari se volkov in volkulj (112)! — Prijateljem želimo na vso moč — Prav blago vsim veliko noč! Terpljenje katoličanov med pogani v Kini Dobro zaslužena svetinja. Ljudje dvomijo, ker ne razumejo (147). Donec eris felix, multos numerabis amicos; — Tempora si fuerint nubila, solus eris; — po novejšem kopitu tudi tako-le: Tempore felici multi numerantur amici; — Si fortuna perit, nullus amicus erit. Kranjec bi morebiti rekel: „Dokler ti v žepu zvenčé okrogle petice, — Pridno krog tebe šumé vse vinske mušice (164). Naznanila iz bulgarskega misijona. Kako jo je zelenec v nemškem Gradcu skupil (187)! Sad iz šole brez Boga (204). Peklenske vrata škripljejo (226). Tudi en nasvet za reveže. Katoliška hiša Božja. Beri — ne bo ti žal (iz francoskega prekuca)! Darilo Materi Božji in njegovo plačilo (za mesec vinotok). Stoletnica Ternovske fare (Pridiga str. 340). Nekteri izreki o brezverski šoli in brezverskih učiteljih. Odkrivano framasonstvo (383). Blagi Miklavž ali Miklavževka že od davna vsako leto skrivaj prinese tehtno culo obleke za ubožne šolske deklice. Tudi letos se je ta dobrota ponovila v enaki meri in številu. To je znamenje, da „Miklavževka“ posluša, kako lepo šolarice v uršulinski šoli molijo in kako se pridno učijo, zlasti keršanskega nauka. „S slavo plačaj Bog nebeško, — Kar za revšino človeško — Skrite delajo ročice — Naj gospé so, ali gospice“ (400). Framason se je spreobernal na smertni postelji (411). Nagovor pri delitvi zimske obleke šolski mladini 8. grudna (413). Oče so zanikernež (414) itd.!

Domoznanstvo kranjske vojvodine.

Spisal **Iv. Lapajne.**

(Dalje.)

Oton in Albreht, vojvodi Avstrijska.

Po Henrikovi smrti sta se Koroške in Kranjske polastila Avstrijska vojvodi Oton in Albreht. Oton se je podal na Koroško, kjer so se mu Slovenci po starodavnem običaji poklanjali na Gosposvetskem polji, na starem vojvodskem stolu. Na Kranjskem je Oton potrdil užé pod Henrikom nastavljenega deželnega glavarja, svobodnega gospoda Friderika Soneškega. Potem sta se vojvodi bojevala zoper českega kralja Ivana, ki je naglašal pravice do Kranjske in Koroške.

Poleg drugih Avstrijcev so stali zvesto Habsburžanom na strani tudi Kranjci. Mir je bil sklenjen l. 1336., in kralj Ivan se je vsem pravicam odpovedal. Habsburškima vojvodama so se Kranjci poklanjali, in sicer Otonu v Št. Vidu pri Zatičini, Albrehtu pa v Ljubljani. Po Otonovi smrti (1339) je združil Albreht vse avstrijske dežele v svoji krepki roki. Naša domovina je bila takrat hudo zadeta; 1339. l. so bile kobilice, 1348 l. potres; v prihodnjem letu pa še črna kuga, ki je v Evropi 25 milijonov ljudi pobrala.

Rudolf IV. ustanovitelj.

Naslednik Albrehtov, Rudolf IV., je bil jako izobražen knez. Ko je prišel l. 1360. v Ljubljano, da se mu je dežela poklonila, bila je tû zbrana slavna skupščina: Oglejski očak, nadškof Salcburški, škofje Brižinski, Pasovski, Krški, Briksenski, Labodski, grof Majn-

hard tirolski, svak Rudolfov, in več drugih plemičev. Posvetovali so se menda o Postojinskem in Vipavskem gradu, ki sta bila prej last očakov. Prisodili so ju bili l. 1361. vojvodi Rudolfu. Vender je nastala z Oglejem vojska, ker je oča Ludovik de la Torre zahteval razna druga posestva. Vojvoda Rudolf in brat Friderik udarila sta s 4000 vo-jaki z Dolenskega na Notranjsko, Goriško in Furlansko, kjer sta nasprotnika premagala.

Novi vek.*)

Maksimilijan I. (1493—1519).

Maksimilijan, sin cesarja Friderika IV., utegnil se je užé v mladosti nekoliko seznaniti s kranjsko deželo, kajti imel je za tovariša Kranjca Volkanta Turjaškega, in slovenski kmet (morebiti kak Vipavec) mu je prinašal „nenavadnega“ sadja. Maksimilijan je utrdil vladarstvo Habsburške hiše. Po ženitvi z Marijo Burgundsko jej je pridobil bogato Nizozemlje in po pogodbi z ogerskim kraljem Vladislavom je pridobil Habsburžanom dedno pravico do Ogerske. „Zadnji vitez“, kakor ga zgodovina častno imenuje, uredil je državno upravo in vlado ter vpeljal prvo pošto v nemškem cesarstvu. Vojska z Benečani (1508—1518) je precej zadela kranjsko deželo, kajti Benečani so bili Maksimilijanu vzeli Furlansko, Istro, Trst, Reko in Gorico ter pridrli do Vipave in Postojine. V tej vojski so se odlikovali užé vrli Kranjci: Žiga Herberstein in Ljubljanski škof Krištof Ravbar. O najvažnejšem vprašanji, kako Turka pregnati, se je posvetovalo na odborovem shodu, ki ga je bil sklical cesar (koncem 1517. l.) v Veles (Wels). Pri shodu v Insbrucku (1518. l.) je obetal cesar Kranjcem na njih prošajo, da jim preskrbí ceste in orožarno v Ljubljani, a stanove je opominjal, mereč na baš končani kmetski punt (1515. l.), da jim je biti prijaznejšim s svojimi podložniki.

Stolnemu mestu je (1501. l.) dovolil sedež in glas v deželnem zboru in svobodno volitev svojega župana. Prvi takšnim načinom voljeni župan je bil Hans Lanthieri. Zeló pospešila sta se trgovina in obrt. Na nemško in Vlaško so tržili Ljubljanski trgovci, katere so branile svobodštine. Tuj trgovec, naj je prišel od severa ali juga, imel je iti le skozi Ljubljano; Italijani so morali v Ljubljani odlagati svoje blago, ki so je smeli prodajati prvih šest tednov samó Ljubljanskim meščanom.

Plemstvo se je mnogostransko trudilo, da je delalo čast domovini in korist državi ali cerkvi. Tú spominjamo se še imen kakor n. pr. Sigmunda Herbersteina (porojenega v Vipavi 1486. l.) znanega državnika, potovalca in diplomata, Krištofa Ravbarja Ljubljanskega škofa, vojnega komisarja cesarjevega v Beneški vojski (1508—1518), Krištofa Lamberga, čigar rojstveni grad je stal v Kameniku, jednega poslancev, kateri so se imeli pogajati o ženitvi Maksimilijanovej z Marijo Burgundsko. Zavoljo svoje srčnosti je postal ta Lamberg junak kranjske národne pesni. Mej prvimi svétniki cesarja Maksimilijana, ki so bili okoli njega, nahajamo tudi Kranjca Gregorja Slatkonjo, najprej prošta, potem škofa Dunajskega (1513—1522) ter 1514. l. cesarskega glasbenega ravnatelja in jednega najizvrstnejših muzikov.

Maksimilijan je umrl l. 1519. Prava dediča sta mu bila njegova unuka Karol in Ferdinand, bivajoča pri svojih kraljevskih roditeljih (Filip, španjski kralj je bil sin Maksimilijanov) na španjskem dvoru. Najprvo je bil prevzel vladarstvo Habsburških dežel Karol, kateremu se je bila šla poklonit tudi kranjska dežela.

V deputaciji, ki so jo poslale dolenje-avstrijske dežele poklonit se španjskemu dvoru, bili so zastopniki kranjske dežele Trojan Turjaški, vitez Jurij Schnitzenbaumer

*) Novi vek je posnet nekoliko po Dimitz-ovih „Habsburžani v deželi Kranjskej“, nekoliko po Lapajne-tovi „Zgodovini štajerskih Slovencev“.